

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Пропозиції підготували експерти: Валерій Садовський, Ігор Козій, Сергій Коваленко, Вікторія Лавренюк, Олег Покальчук, Сергій Сухарєв, Тарас Ємчура, Лада Рослицька, Олена Трегуб, Дмитро Хуткий, Віктор Плахута, Наталя Зейналова, Олександр Мацько.

Громадські організації, які входять до експертної групи РПР:

- Асоціація розвитку і безпеки
- Юридична сотня
- Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони (Transparency International Defence and Security та Transparency International Україна)
- Інститут євро-атлантичного співробітництва
- Рух сприяння територіальній обороні
- Товариство сприяння обороні України
- Інститут суспільно-економічних досліджень

Проблеми, які має вирішити реформа

Заплановані в 2014 році реформи у сфері національної безпеки реалізовані лише частково. Базовий Закон «Про національну безпеку України» було ухвалено тільки в 2018 році. Попереду – створення цілісної системи нормативно-правових актів, програм та планів розвитку системи забезпечення національної безпеки, практичне реформування сектору безпеки і оборони, переведення його на принципи, стандарти і процедури, поширені в країнах ЄС та НАТО, для набуття членства в НАТО.

Потребують удосконалення і механізми демократичного цивільного контролю над сектором безпеки та оборони, зокрема посилення парламентського контролю за діяльністю Служби безпеки України (СБУ) та розвідувальних органів, інструменти контролю з боку інститутів громадянського суспільства, а також залучення експертної спільноти до вироблення рішень у галузі.

Низький рівень прозорості та підзвітності в безпековому секторі, зокрема в управлінні його активами й ресурсами, в оборонній промисловості й бюджетних закупівлях створює високі ризики, пов'язані з корупційними оборудками й неефективним управлінням.

Виклики гібридної війни з Росією вивели на перший план завдання реформи контррозвідувальних та розвідувальних органів, а також забезпечення спроможності держави протистояти інформаційній агресії.

Потребує модернізації система комплектування та підготовки військових формувань. Застарілий підхід до організації і виконання завдань резерву й територіальної оборони залишає невикористаними можливості залучення потенційних захисників держави.

Моральна складова досі не стала центральним елементом системи забезпечення національної безпеки. Ставлення до військовослужбовця безпосередньо впливає на його професійну мотивацію, бажання служити та прямо відображається на боєздатності війська. Чинна система не забезпечує належний соціальний захист військовослужбовців, ветеранів та їхніх сімей і потребує докорінного реформування.

ЦІЛЬ 1. Цілісна система забезпечення національної безпеки відповідно до принципів країн НАТО

1. Розробити й внести зміни до законів України, галузевих безпекових доктрин і стратегій, урядових програм і планів реформування та розвитку складових сектору національної безпеки і оборони.

2. Забезпечити взаємосумісність сектору безпеки і оборони України з НАТО на рівність принципів, концепцій, доктрин, процедур, у тому числі через виконання планів дій Стратегічного оборонного бюлетеня та річних національних програм Україна – НАТО.

3. Запровадити єдину систему стратегічного аналізу, прогнозування і планування у сфері забезпечення національної безпеки. Інституційно забезпечити аналітичний супровід вироблення та реалізації політики національної безпеки.

4. Забезпечити приєднання Міністерства оборони України до реформи публічного управління та створення директоратів з питань формування політик, а також розмежування функцій з формування політики та її виконання.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України.

ЦІЛЬ 2. Дієвий демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони

1. Створити парламентський комітет з питань спеціальних та розвідувальних органів.

2. Збільшити контрольні повноваження комітетів Верховної Ради України над сектором безпеки і оборони й ухвалити закон про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України.

3. Встановити обов'язковість розгляду та ухвалення Парламентом Стратегії національної безпеки України та Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу.

4. Передбачити звітування Генеральним прокурором у Парламенті у відповідь на кожне інформування Рахунковою палатою України і Державною аудиторською службою України про факти зловживання з боку посадових осіб сектору безпеки і оборони.

5. З урахуванням міжнародних практик запровадити дієвий інститут захисту прав військовослужбовців: як окремий орган (військовий омбудсмен) або шляхом розширення повноважень зовнішнього нагляду через Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

6. Законодавчо встановити обмежувальний термін для звільнених військових (співробітників правоохоронних органів) перед призначенням на цивільні посади вищого керівництва відомств сектору безпеки і оборони.

7. Підвищити ефективність роботи громадських рад при державних органах сектору безпеки і оборони. Залучати представників громадянського суспільства до розробки планувальних документів.

8. Забезпечити інформування громадян про підготовлені Державною аудиторською службою України та Рахунковою палатою України звіти про виконання оборонного бюджету. Продовжити щорічне видання «білих книг» органів сектору безпеки і оборони для інформування суспільства.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України.

ЦІЛЬ 3. Ефективне управління оборонними закупівлями та оборонною промисловістю

1. Підвищити прозорість та підзвітність оборонних закупівель, формування та використання оборонного бюджету та бюджетів сил оборони. Обсяг засекреченої інформації привести до стандартів країн НАТО.

2. Розробити та ухвалити Закон «Про оборонні закупівлі» шляхом адаптації Директиви Європейського Союзу (ЄС/81/2009) про оборонні закупівлі з метою врегулювання процедур закупівель озброєння та військової техніки, робіт і послуг для потреб оборони.

3. Відкрити значну частину Державного оборонного замовлення шляхом переведення більшості оборонних закупівель у сферу публічних закупівель (окрім закупівель, пов'язаних з розробкою і постачанням новітніх зразків озброєння та військової техніки). Спростити процедуру включення до реєстру виробників продукції, робіт і послуг оборонного призначення.

4. Створити ЦОВВ, який забезпечить формування та реалізує державну оборонно-промислову політику. Позбавити ДК «Укроборонпром» невластивих для суб'єкта господарювання управлінських повноважень.

5. Припинити обов'язкове посередництво ДК «Укроборонпром» в експортно-імпортних операціях озброєння і військової техніки (ОВТ). Надати повноваження Міністерству оборони України самостійно здійснювати міжнародні закупівлі за всією номенклатурою предметів постачання.

6. Стимулювати досягнення взаємосумісності з країнами НАТО у сфері оборонної промисловості. Перейти на західні принципи стандартизації та сертифікації ОВТ. Сприяти залученню західних інвестицій та технологій в оборонну промисловість.

7. Забезпечити створення системи державного гарантування якості шляхом ухвалення стандарту НАТО (STANAG 4107), а також створення національного органу з питань гарантування якості.

8. Запровадити затверджені ОЕСР стандарти корпоративного управління державними підприємствами на державних оборонних підприємствах. Забезпечити створення наглядових рад, більшість складу яких становитимуть незалежні члени, обрані за прозорою процедурою. Забезпечити проведення незалежного фінансового аудиту державних оборонних підприємств.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України.

ЦІЛЬ 4. Ефективне управління активами структур сектору безпеки і оборони

1. Провести інвентаризацію та оцінку наявних і втрачених за роки незалежності України нерухомих активів сектору безпеки і оборони (земля, житло, інфраструктура). Створити електронні реєстри нерухомоті.

2. Ініціювати розслідування злочинів та повернення в судовому порядку активів, які були незаконно виведені з управління сектору безпеки і оборони.

3. Вивести з управління Міністерства оборони України невластиві активи й державні підприємства.

4. Впорядкувати договірні відносини з орендарями землі та нерухомоті.

5. Забезпечити впровадження та масштабування електронних систем управління нерухомотію (програмні комплекси «Майно» та «Житло»).

6. Створити фонд службового житла, припинивши практику приватизації службового житла.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України.

ЦІЛЬ 5. Дієві органи контррозвідки та розвідки

1. Реформувати Службу безпеки України відповідно до рекомендації ПАРЕ 1402 (99). Розробити новий закон про контррозвідку, який позбавить СБУ невластивих функцій та посилить спроможність у питаннях контррозвідувальної діяльності, боротьби з тероризмом та захисту національної державності.

2. Унормувати діяльність розвідувальних служб різних органів відповідно до сучасних викликів та стандартів держав НАТО. Розширити коло споживачів розвідувальної інформації, яким інформація доводиться безпосередньо.

3. Виокремити військову контррозвідку із складу СБУ. Органи військової контррозвідки повинні здійснювати контррозвідувальне забезпечення Збройних Сил України та Національної гвардії України, інших військових інститутів і формувань.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Головне управління розвідки Міністерства оборони України, розвідувальний орган Державної прикордонної служби України.

ЦІЛЬ 6. Дієва система комплектування і підготовки військових формувань, резерву та територіальної оборони

1. Створити ефективну систему комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями за контрактом. Забезпечити можливість укладання короткострокових контрактів.

2. Удосконалити систему комплектування і підготовки резерву та територіальної оборони. Створити сприятливі умови для проходження служби в резерві для військовослужбовців та їх роботодавців.

3. Удосконалити систему підготовки громадян до служби в ЗСУ та інших військових формуваннях. Створити районні навчальні центри, на базі яких проводити військову підготовку для підрозділів тероборони, старшокласників (предмет «Захист Вітчизни») та військово-патріотичні заходи для молоді.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України.

ЦІЛЬ 7. Забезпечені права і соціальні гарантії військовослужбовців і ветеранів

1. Розробити зміну системи грошового забезпечення військовослужбовців з теперішньої моделі «посада – звання – вислуга» на «звання – вислуга», яка застосовується в державах-членах НАТО.

2. Реформувати систему житлового забезпечення військовослужбовців, ветеранів, членів їх сімей, що включатиме:

- створення фонду службового житла та припинення його приватизації;
- гідну грошову компенсацію після завершення служби, пільгові програми кредитування/співфінансування для придбання житла;
- використання непрофільних активів Міноборони для житлового забезпечення;

- аудит наявної черги на отримання житла військовослужбовцями.

3. Побудувати систему збереження та відновлення психічного і фізичного здоров'я, реабілітації військовослужбовців, ветеранів та їхніх сімей. Забезпечити доступ до належного рівня медичного обслуговування.

4. Створити єдиний державний орган, відповідальний за формування та реалізацію державної політики щодо ветеранів та їхніх сімей.

5. Розробити законодавчі зміни для усунення розбіжностей і модернізації статусу ветерана в Україні відповідно до стандартів НАТО.

6. Забезпечити соціальну та професійну адаптацію ветеранів, зокрема сприяти працевлаштуванню, підприємницькій діяльності та освіті ветеранів. Впровадити систему дистанційного навчання у ВНЗ для військовослужбовців.

7. Підготувати єдину державну політику формування позитивного образу захисника України, вшанування пам'яті ветеранів, створення системи військових кладовищ та традицій військового поховання.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство соціальної політики України, Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників АТО.

ЦІЛЬ 8. Належний рівень інформаційної та кібербезпеки

1. Законодавчо закріпити ставлення до інформаційного простору як до місця ведення бойових дій згідно з концепцією НАТО «Information warfare». Визначити досягнення стану інформаційної переваги над агресором на території держави та за її межами одним з ключових індикаторів інформаційної безпеки.

2. Розробити та впровадити нову стратегію та доктрину інформаційної безпеки відповідно до нового Закону «Про національну безпеку» та стандартів НАТО, вказавши зовнішні і внутрішні загрози, державні і громадські механізми реагування на них.

3. Створити урядовий центр стратегічних комунікацій та роботи з відкритими джерелами за методикою OSINT.

4. Реформувати Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації. Провести демілітаризацію ДССЗІ та перетворити на профільний орган із забезпечення кібербезпеки. Передати до ЗСУ функції кіберзахисту разом із відповідними підрозділами та частинами.

5. Увести в штатний розпис державних установ та підприємств загальнодержавного критичного та важливого рівня спеціалістів з кібербезпеки. Закріпити відповідальність посадових осіб за дотримання законодавства у сфері інформаційної та кібербезпеки.

Рішення приймає: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство інформаційної політики України, Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України.